

BoekStart in de kinderopvang

Beleidsdocument voor directie en MT

Kinderopvang

maart 2014

OPBRENGSTEN

Meer expertise in huis

BoekStart biedt kinderopvangmedewerkers trainingen om hun kennis op het gebied van voorlezen en kinderboeken uit te breiden. Dit leidt tot deskundigheidsbevordering en vernieuwende inzichten. Uit onderzoek blijkt dat de trainingen *Interactief voorlezen* en *BoekStart* voorzien in een grote behoefte. Daarnaast wordt er per kinderopvanglocatie een voorleescoördinator opgeleid voor de continuering van het voorleesbeleid.

Goed voorleesklimaat hoort bij de pedagogische eisen van de kinderopvang

Samen met de Bibliotheek wordt gewerkt aan het voorleesklimaat. Zo wordt ook direct gewerkt aan de doelstellingen van de wet OKE en het Pedagogisch kader. De kinderopvanglocatie heeft aan het einde van de projectperiode een basiscollectie kinderboeken aangevuld met leenboeken van de Bibliotheek, een ingerichte leeshoek, geschoolde pedagogisch medewerkers, voorleesactiviteiten waarbij ook ouders worden betrokken en een voorleesplan als aanvulling op het pedagogisch beleidsplan.

Profilering

Door mee te doen aan BoekStart laat de kinderopvang zien voorlezen belangrijk te vinden. De kinderopvang toont op deze wijze aan de gemeente haar steentje bij te dragen aan het voorkomen en verminderen van taalachterstanden van kinderen in het basisonderwijs. Steeds meer ouders realiseren zich dat voorlezen belangrijk is voor de ontwikkeling van kinderen en vinden een goed voorleesklimaat in de kinderopvang een groot pluspunt.

Aanboren nieuwe middelen

Door de Bibliotheek als structurele partner aan zich te binden kan de kinderopvangorganisatie een rol spelen in de invulling van het gemeentelijk beleid om taalontwikkeling voor alle jonge kinderen te stimuleren. Gesprekken met de gemeente kunnen ervoor zorgen dat de kinderopvangorganisatie in samenwerking met de Bibliotheek meedeelt in de middelen die er zijn voor bijvoorbeeld VVE, laaggeletterdheid en ouderbetrokkenheid.

Colofon

OPDRACHTGEVER Kunst van Lezen

TEKST Julienne van den Heuvel

VORMGEVING Lijn 1, Haarlem

Maart 2014

INLEIDING

Voorlezen is goed voor de taalontwikkeling van jonge kinderen. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat voorlezen aan baby's nog voordat zij kunnen praten een gunstig effect heeft op de taalontwikkeling. Boeken kunnen de taalomgeving in het gezin verrijken. Met het programma **BoekStart** als onderdeel van **Kunst van Lezen** onderschrijft het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap het belang van voorlezen. Dit programma wordt sinds 2008 uitgevoerd door **Stichting Lezen** en het **Sectorinstituut Openbare Bibliotheken**. Met de inzet van vele enthousiaste leesbevorderaars zijn landelijk belangrijke resultaten geboekt. OCW heeft het succes van Kunst van Lezen en BoekStart onderkend en ook voor de periode 2012-2015 financiële middelen ter beschikking gesteld. Dit bood de gelegenheid om het programma BoekStart een vervolg te geven: BoekStart in de kinderopvang, met als doel het voorleesbeleid bij kinderdagverblijven en peuterspeelzalen te professionaliseren.

VOORSPRONG IN TAAL DANKZIJ BOEKSTART

BoekStart is een programma dat het lezen met jonge kinderen van 0-4 jaar en hun ouders via de Bibliotheken en hun partners bevordert én hen wil laten genieten van boeken. BoekStart gaat uit van de gedachte dat kinderen die al op jonge leeftijd in aanraking komen met boeken een voorsprong (op school) ontwikkelen, waar ze hun hele leven voordeel van hebben. Samen een boekje kijken – plaatjes aanwijzen en benoemen, versjes leren, verhaaltjes vertellen en ernaar luisteren – versterkt bovendien de band tussen ouder en kind. BoekStart vormt als leesbevorderend programma voor alle kinderen een stevige basis aan het begin van de door Stichting Lezen ontwikkelde **doorgaande leeslijn**¹, gebaseerd op de doorgaande leerlijn. De Bibliotheek werkt op strategisch, beleidsmatig en uitvoerend niveau samen met gemeente, consultatiebureau en kinderopvang om ouders en kinderen vanaf het allereerste begin met (het lezen van) boeken in aanraking te brengen.

BOEKSTART BELANGRIJK BIJ PREVENTIE LAAGGELETTERDHEID

Ongeveer een kwart van de kinderen in Nederland begint aan het basisonderwijs met een taalachterstand die nadelig is voor hun latere lees- en taalvaardigheid. Van de 15-jarigen in Nederland is 15% laaggeletterd. De kans is groot dat deze groep in ruime mate gebruik zal maken van de sociale voorzieningen van de gemeente; laaggeletterdheid kost het land jaarlijks 500 miljoen euro. Mede hierdoor staat taalbeleid zeer in de politieke belangstelling: bij de kwaliteitsverbetering van het onderwijs staan de taalprestaties centraal. Tussen preventie laaggeletterdheid, taalontwikkeling en leesbevordering bestaat een aantoonbaar verband. Leesbevordering leidt tot verbetering van de taalprestaties, waarbij de kinderopvang – in samenwerking met de Bibliotheek – met een programma als BoekStart een grote rol kan spelen. BoekStart versterkt daarnaast de VVE-programma's, waarmee de kinderopvang werkt om laaggeletterdheid en taalachterstanden te voorkomen en te verminderen. In dit verband heeft **OCW** een belangrijk signaal afgegeven door sinds 2011 jaarlijks 261 miljoen euro over alle onderwijsachterstandsgemeenten te verdelen. Hier bovenop wordt 95 miljoen euro per jaar beschikbaar gesteld om taalachterstanden bij peuters en pedagogisch medewerkers in de G37 terug te dringen. In 2014 en 2015 wordt extra geld voor VVE ter beschikking gesteld voor nog eens **86 gemeenten** met de meeste doelgroepkinderen. Dit geld

'Ik las al voor in de groep, maar ik heb nu kritischer leren kijken. Welk boek lees ik voor aan welk kind? Ik let er nu beter op dat de tekst overeenkomt met de afbeelding, en dat het verhaaltje past bij de leeftijd van de peuter. Sowieso kijk ik nu meer door de ogen van de kinderen.'

¹ Beleidsdocument op de site van Stichting Lezen: lezen.nl/publicaties/de-doorgaande-leeslijn.

‘Onze leeshoek was rommelig ingericht. Nu weten we dat we de hoek moeten afschermen, zodat kinderen zich écht kunnen terugtrekken in hun eigen wereldje. Het werkt! Ze zijn rustiger, kijken lekker in de boekjes die er staan en met het beschadigen valt het ook reuze mee!’

‘De cursus liet zien dat je veel meer kunt doen met boeken. Je kunt er natuurlijk uit voorlezen, maar je kunt er ook mee werken en erover praten.’

(4,7 miljoen per jaar) is voor het verhogen van het taalniveau van de pedagogisch medewerkers. In 2015 zal worden besloten hoeveel geld er na 2015 beschikbaar is en voor welke steden. Evaluatie zal daarbij een rol spelen. De kinderopvang kan van deze gelden profiteren door aan de gemeente kenbaar te maken met BoekStart samen te werken; door de deskundigheidsbevordering van de pedagogisch medewerkers wordt de kwaliteit van de kinderopvang verhoogd, terwijl de taalontwikkeling van de kinderen wordt gestimuleerd.

WETTELIJKE NOODZAAK

Per 1 augustus 2010 ging de wet OKE van kracht: Ontwikkelingskansen door Kwaliteit en Educatie. Van de kinderopvang wordt naast verzorging steeds meer een opvoedende rol verlangd. Dit deed de vraag naar en behoefte aan een educatieve invulling ontstaan. Hierbij moeten structurele aandacht voor voorlezen en leesbevorderende activiteiten zeker een plaats krijgen. In opdracht van het Bureau Kwaliteit Kinderopvang (BKK) werd het Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar opgesteld dat beschrijft wat goede kinderopvang inhoudt. In het Pedagogisch kader zijn de vier basisdoelen van de kinderopvang geformuleerd met als uitgangspunt de vier basisdoelen van Riksen-Walraven: emotionele veiligheid, ontwikkeling van persoonlijke competenties en van sociale competenties, en het zich eigen maken van normen en waarden. Voorlezen en werken met boeken dragen in belangrijke mate bij aan de verwezenlijking van de vier doelen.

Vanaf 1 januari 2016 worden peuterspeelzaalwerk en kinderopvang geïntegreerd in één stelsel. Minister Asscher gaat zich inzetten om de kwaliteit te verhogen, bijvoorbeeld via het BKK scholingsprogramma. In zijn brief *Een betere basis voor peuters* (1 december 2013) geeft hij aan dat de voorschoolse voorzieningen meer aandacht moeten besteden aan het stimuleren van de ontwikkeling van kinderen. Van de pedagogisch medewerkers wordt verwacht dat zij kinderen op een goede manier betrekken, interacties met en tussen kinderen stimuleren en kinderen op een goede manier ondersteunen en uitdagen. Het programma BoekStart geeft goede handvatten om pedagogisch medewerkers vaardigheden en kennis op te laten doen op het gebied van (interactief) voorlezen, het volgen van de leesontwikkeling van kinderen en het stimuleren en het creëren van een taalrijke omgeving. Een kinderopvang met BoekStart werkt ‘ongemerkt’ aan de invulling van het Pedagogisch kader. Kinderopvang en Bibliotheek vervullen als partners én als onmisbare schakels in de doorgaande leeslijn een belangrijke leesbevorderende rol in het stimuleren van taalontwikkeling bij jonge kinderen.

GEMEENTELIJK BELEID

BoekStart is de start van de doorgaande leeslijn. Het ontwikkelen van plezier in lezen is een voorwaarde om later het lezen en schrijven onder de knie te krijgen. Taalstimulering levert een wezenlijke bijdrage aan de ontwikkelingskansen van kinderen. Het is belangrijk om vroeg te beginnen en een aanpak te kiezen die goed aansluit bij de ontwikkelingsfasen die kinderen doorlopen. BoekStart sluit aan bij bestaande VVE-activiteiten zoals Boekenpret, De Taallijn en andere VVE-programma's. Het ministerie van OCW hecht groot belang aan de betrokkenheid van ouders bij de ontwikkeling van hun kind op het gebied van lezen. Uit onderzoek blijkt dat ouderbetrokkenheid die thuis plaatsvindt, het meest effectief is. BoekStart dat zich als ‘homebased’ programma richt op jonge kinderen én hun ouders past daarom goed binnen het gemeen-

telijk onderwijs- en jeugdbeleid (zie ook: *En nu... de ouders! Een handreiking voor gemeenten*. Sardes, feb 2013).

BOEKSTART IN DE KINDEROPVANG: EEN VERVOLG OP BOEKSTART VOOR BABY'S

BoekStart voor baby's heeft een vaste plaats in de Bibliotheek veroverd. Inmiddels doen bijna alle Bibliotheken mee. BoekStart heeft een eenduidige heldere aanpak die via Provinciale Service Organisaties (PSO's) door zo'n 800 Bibliotheekvestigingen (begin 2014) wordt uitgevoerd. Inmiddels zijn ruim 200.000 baby's lid geworden van de Bibliotheek. BoekStart voor baby's heeft een aantrekkelijke uitstraling en is goed ingeburgerd; het versterkt als sterk merk de structurele samenwerking van Bibliotheken en kinderopvang (met in het verlengde ouders en verzorgers).

In 2011 werd als uitbreiding van BoekStart voor baby's een begin gemaakt met BoekStart in de kinderopvang. Met als doel om kinderen in de leeftijd van 0-4 jaar, hun ouders en pedagogisch medewerkers via de kinderopvang intensief met boeken en lezen daarvan in aanraking te brengen door hen te binden aan de Bibliotheek. Eind 2013 werkten ruim 600 kinderdagverblijven en peuterspeelzalen mee aan BoekStart in de kinderopvang; in 2014 wordt een verdere uitbreiding in alle provincies gerealiseerd.

BELANG VAN LEESBEVORDERING IN DE KINDEROPVANG

Onderzoek² toont het belang aan van een rijke leesomgeving en het positieve effect van voorlezen op de schoolloopbaan. Ook in de kinderopvang is onderzoek gedaan naar voorlezen, leesbevordering en deskundigheid van pedagogisch medewerkers (TNS NIPO, 2012). Hieruit komt naar voren dat BoekStart een effectieve manier lijkt om voorlezen op kinderdagverblijven te professionaliseren. Kinderdagverblijven die deelnemen aan BoekStart lijken een brug te slaan over de bestaande kloof tussen het voorleesklimaat bij peuterspeelzalen en kinderdagverblijven. BoekStart lijkt bij te dragen aan een verbetering van het voorleesklimaat op kinderdagverblijven.

Kindercentra en Bibliotheek zien elkaar als samenwerkingspartners in het (voor)lezen: 62% van de kindercentra heeft behoefte aan een intensiever, laagdrempelig contact met de Bibliotheek. (*Omgevingsanalyse BoekStart in de kinderopvang*, 2011). Uit deze analyse blijkt dat de in leesbevordering geïnteresseerde kinderopvang behoefte heeft aan ondersteuning van en kennis over het voorlezen aan baby's en dreumesen. De Bibliotheek kan de kinderopvang kennis van kinderboeken bijbrengen en tevens adviseren bij het bepalen van geschiktheid voor de doelgroep. Interactieve vaardigheden als praten en uitleggen, ontwikkelingsstimulering en interacties tussen kinderen zijn juist met voorlezen en werken met boeken te stimuleren.

WAT HOUDT BOEKSTART IN DE KINDEROPVANG IN?

BoekStart in de kinderopvang is een overkoepelend programma, waarbinnen alle leesbevorderingsinitiatieven die in het verleden zijn ontwikkeld door Bibliotheken of kinderopvangorganisaties een plaats kunnen krijgen.

BoekStart biedt een palet van producten en diensten die Bibliotheken kunnen inzetten richting kinderopvang. Binnen BoekStart in de kinderopvang zijn zes elementen van belang:

- 1 | In samenwerking met de Bibliotheek wordt gezorgd voor een aantrekkelijke leesplek in de kinderopvang.

'Ik zie nu zelfs dat kinderen van anderhalf een hele poos in boeken zitten te kijken. Uit mezelf had ik hun toch niet zo gauw een boek in handen gegeven.'

'We hebben nu twee keer per jaar een inspiratiemiddag met de Bibliotheek en we vragen hun regelmatig welke boeken bij een bepaald thema passen. Vroeger leenden we af en toe een boek, meer niet. Nu vinden we samen het wiel uit.'

² Zie boekstart.nl > *Waarom*, en de brochures *Meer voorlezen, beter in taal* en *Meer lezen, beter in taal* op kunstvanlezen.nl.

‘Hoe ik boekjes onder de aandacht moest brengen bij kleine kinderen, daar had ik weinig idee van. En ook niet dat het al zinvol is om voor te lezen op die jonge leeftijd. Tijdens de cursus hoorde ik veel nieuws over hoe goed en belangrijk het voor de ontwikkeling van kinderen is als ze voorgelezen worden.’

‘Tijdens de cursus kreeg ik de tip dat kinderen de boeken zelf moesten kunnen pakken, dus hebben we ze allemaal lager gezet. Het was een goede beslissing, dat merkten we meteen.’

- 2 | In samenwerking met de Bibliotheek wordt een startcollectie geschikte boekjes opgebouwd, op basis van titelinformatie via [Leesplein](#): 0-6 jaar.
- 3 | De deskundigheid van pedagogisch medewerkers wordt verhoogd. Per kinderopvangorganisatie wordt een pedagogisch medewerker door iemand van de Bibliotheek opgeleid tot voorleescoördinator. Een aantal pedagogisch medewerkers krijgt een praktische training over alles wat zij moeten weten over voorlezen.
- 4 | Ouders worden erbij betrokken, zodat er thuis ook meer voorgelezen wordt en zij bekend raken met de mogelijkheden van de Bibliotheek.
- 5 | Voorlezen krijgt een vaste plek in de kinderopvang door het opnemen van een voorleesplan ([leesplan.nl](#)) in het pedagogisch beleidsplan.
- 6 | Er wordt samengewerkt met partners in een leesbevorderingsnetwerk. Behalve aan de Bibliotheek valt te denken aan jeugdgezondheidszorg en gemeente.

Het is belangrijk dat kinderopvangmedewerkers (pedagogisch medewerkers en management) het belang inzien van voorlezen aan baby's en jonge kinderen. Het zou vast onderdeel moeten zijn van het dagprogramma en deel uit moeten maken van het beleid. Om BoekStart in de kinderopvang te laten slagen en continuïteit te waarborgen, is (financiële) borging in beleid van zowel kinderopvang als Bibliotheek van groot belang.

De zes elementen sluiten naadloos aan op de aanbevelingen van dertien specialisten op gebied van sociale inclusie, die in opdracht van de Bernard van Leer Foundation door Child Care internationaal bij elkaar werden gebracht (*Opstap naar de samenleving*, 2012). Hun aanbevelingen:

- Taalontwikkeling voor iedereen stimuleren.
- Meer gestuurde sociale interacties.
- Beter 'on-the-job' opleiden van medewerkers en professionals.
- Creëren en onderhouden van open, gelijkwaardige relaties met ouders.
- Verbetering van de opleiding.

DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING VAN PEDAGOGISCH MEDEWERKERS

De kwaliteit van het voorlezen moet gewaarborgd worden door middel van deskundigheidsbevordering van de pedagogisch medewerkers vanuit de Bibliotheek. BoekStart ziet het belang van deskundigheidsbevordering en kent een uitgebreid trainingsaanbod. In de kinderopvang bestaat veel behoefte aan deze ondersteuning/training van de pedagogisch medewerkers, vooral op het vlak van lezen met baby's. Verder is er behoefte aan informatie over geschikte, actuele kinderboeken. Voor BoekStart in de kinderopvang zijn er voor pedagogisch medewerkers twee trainingen ontwikkeld:

- 1 | De training *Interactief voorlezen* geeft tips en handvatten voor de juiste aanpak van voorlezen in baby-, dreumes- en peutergroepen. Onderdelen die aan bod komen zijn interactief voorlezen, leesplezier en activiteiten rond prentenboeken.
- 2 | De training *Voorleescoördinator* leidt in alle deelnemende kinderdagverblijven een voorleescoördinator op, met onder meer aandacht voor digitale prentenboeken en met als belangrijk onderdeel het maken van een voorleesplan. De voorleescoördinatoren nemen met de specialisten jeugd van de Bibliotheek deel aan de (leesbevorderings)netwerken.

Daarnaast is er de training *BoekStart* voor zowel pedagogisch medewerker als bibliothecaris over het interactief voorlezen aan baby's en dreumesen.

BELANG VAN (LEESBEVORDERINGS)NETWERKEN³

Ruim driekwart van de kindercentra (78%) neemt deel aan een VVE- of gemeentelijk netwerk, de Lokaal Educatieve Agenda (LEA). Aan de LEA-tafel worden beleidsbeslissingen genomen over het gezamenlijke onderwijs- en jeugdbeleid binnen de gemeente. Zowel bij kindercentra als Bibliotheken bestaat behoefte aan een platform waar kennis en ervaringen op het gebied van (voor)lezen en taalontwikkeling worden gedeeld. In samenspraak met de gemeente en organisaties als het consultatiebureau (centrum voor jeugd en gezin) worden taalachterstanden voorkomen of bestreden en leesplezier bevordert. De aandacht van netwerken rondom (voor)lezen, zou uit moeten gaan naar VVE, boeken, (voor)lezen en leesbevordering. Een netwerk kan continuïteit bieden, ook gezien de frequente wisseling van medewerkers van de kindercentra.

Om BoekStart succesvol uit te voeren is naast het netwerk tussen Bibliotheek, gemeente, consultatiebureau en kinderopvang de samenwerking met particuliere partijen (media, kraamzorg, lokale boekhandels en babywinkels) belangrijk om meer draagvlak te creëren en een grotere bekendheid van het initiatief te genereren.

MEEDOEN MET BOEKSTART IN DE KINDEROPVANG

BoekStart in de kinderopvang wordt uitgevoerd in samenwerking met de plaatselijke Bibliotheek. De Bibliotheek heeft de taak om de kinderopvang in haar werkgebied op de hoogte te brengen van de werkwijze en de mogelijkheden van BoekStart. De Bibliotheek heeft BoekStartkoffers om op de babygroepen te gebruiken en om aan de ouders te laten zien om ook hen over BoekStart te informeren. Een medewerker van de Bibliotheek kan op het kinderdagverblijf of in de peuterspeelzaal bijvoorbeeld aan de hand van filmbeelden over voorlezen aan baby's en jonge kinderen komen vertellen. Zo'n bijeenkomst kan voor pedagogisch medewerkers worden georganiseerd, maar ook op een ouderavond. Kijk op boekstart.nl bij **Waar** voor deelnemende BoekStartbibliotheken. Kunst van Lezen ondersteunt invoering van BoekStart in de kinderopvang uitsluitend via Bibliotheken.

Informatie over deelnamemogelijkheden van uw peuterspeelzaal, kinderdagverblijf of voorschool kunt u verkrijgen via info@boekstart.nl.

'De boekjes die we hadden waren heel oud en in slechte staat, echt uit een ander tijdperk. Die hebben we nu heerlijk aangevuld. Meteen al een grote verbetering.'

'Het is leuk om boeken centraal te stellen en dat ook aan de ouders te kunnen laten zien. Daarmee inspireer je hen weer om er ook mee aan de slag te gaan.'

³ Adviesnotitie LEA en leesbevordering, en brochures *Het plezier in lezen staat voorop* en *Werken aan netwerken* op kunstvanlezen.nl.

In de reeks Kunst van Lezen-brochures zijn BoekStart gerelateerd verschenen:

- BoekStart in de kinderopvang – Beleidsdocument voor directie en MT Bibliotheken (mrt 2014)
- Rapport relatie tussen BoekStart en programma's voor kinderopvang/voorscholen (feb 2014)
- Folder Training Voorleescoördinator (feb 2014)
- Brochure BoekStart in de kinderopvang. Ervaringen uit de praktijk (aug 2013)
- Brochure Werken aan netwerken (dec 2012)
- Brochure Meer voorlezen, beter in taal (dec 2011)

BoekStart is ontwikkeld door Stichting Lezen en het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken, is onderdeel van het programma Kunst van Lezen en wordt gefinancierd door het ministerie van OCW.

Informatie over deelnamemogelijkheden van uw peuterspeelzaal, kinderdagverblijf of voorschool kunt u verkrijgen via info@boekstart.nl.

boekstartpro.nl

Website gericht op professionals uit het Bibliotheek-, kinderopvang- en jeugdgezondheidsveld: (achtergrond)informatie over lezen met jonge kinderen van 0-4 jaar, leesbevorderend nieuws en actualiteiten en handvatten om het programma BoekStart uit te voeren in de Bibliotheek en kinderopvang.

boekstart.nl

Website gericht op ouders: alles over lezen met jonge kinderen van 0-4 jaar, wat het programma BoekStart inhoudt en waarom voorlezen aan jonge kinderen belangrijk is, leesbevorderend nieuws en actualiteiten, boeken- en voorleestips en informatie over leesontwikkeling en digitale media.

kunstvanlezen.nl

Website gericht op professionals uit het Bibliotheek- en onderwijsveld op zowel strategisch als uitvoerend niveau: (achtergrond)informatie over leesbevorderingsnetwerken en de organisatie en uitvoering van de programma's BoekStart en de Bibliotheek *op school* PO/VO, en leesbevorderend nieuws en actualiteiten.